

SOUČASNÉ PŘÍSTUPY K ROZVÍJENÍ ČTENÁŘSTVÍ (A GRAMOTNOSTÍ)

Předmět Informační vzdělávání

Příklady současných přístupů ke čtenářství

- **Mezigenerační aktivity** pro rozvíjení předčtenářské gramotnosti (výzkum, BP Kateřina Hanušová, KISK)
- **Dobrá praxe** podpory zájmu o čtení v jedné knihovně ve vyloučené lokalitě na severu Čech (Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem) – *Můj čtenářský deníček*
- Bookstart aneb *S knížkou do života*
- Metoda **Čtenářské vývojové kontinuum**

Mezigenerační učení při rozvoji předčtenářské gramotnosti v MŠ

- Výzkumný projekt
- Mazáčová, P., & Hanušová, K. (2017). Perspektivy rozvoje předčtenářské gramotnosti na platformě mezigeneračního učení: případová studie [Online]. *Knihovna*, 28(2), 37-49. Dostupné z <http://knihovna revue.nkp.cz/archiv/2017-2/recenzovane-prispevky/perspektivy-rozvoje-predctenarske-gramotnosti-na-platfome-mezigeneracniho-uceni-pripadova-studie>
- **Kvalitativní výzkum**
  - Předčítání seniorů dětem
  - Předčítání jednak metoda rozvíjení předčtenářské gramotnosti, jednak soubor procesů, k nimž během předčítání dochází
- **Cíle**
  - Pojmenovat aspekty, které tato mezigenerační setkávání provázejí
  - Na základě poznatků poskytnout doporučení pro širší aplikaci této aktivity v knihovnách

Můj předčtenářský deníček

Projekt Severočeské vědecké knihovny
Ústí nad Labem

Interaktivní kniha pro nejmenší děti a
jejich **předčítající rodiče**

Autorka: Tereza Kleinová

S knížkou do života (Bookstart)

- projekt SKIP ČR - <http://www.skizkoudozivota.cz/>
- Součást mezinárodní iniciativy Bookstart
- snaha zapojit aktivní rodiče a seznamovat nejmenší „čtenáře“ společně s rodiči s fenoménem kniha a informacemi v ní

UKÁZKY KNIH PRO NEJMENŠÍ

S knížkou do života / B...

Na mapě naleznete knihovny, které se zapojily do projektu S knížkou do života. Můžete si zvolit, zda chcete zobrazit 6 943 zobrazení

[SDÍLET](#) [UPRAVIT](#)

Zapojené knihovny 2018

Všechny položky

Zapojené knihovny 2019

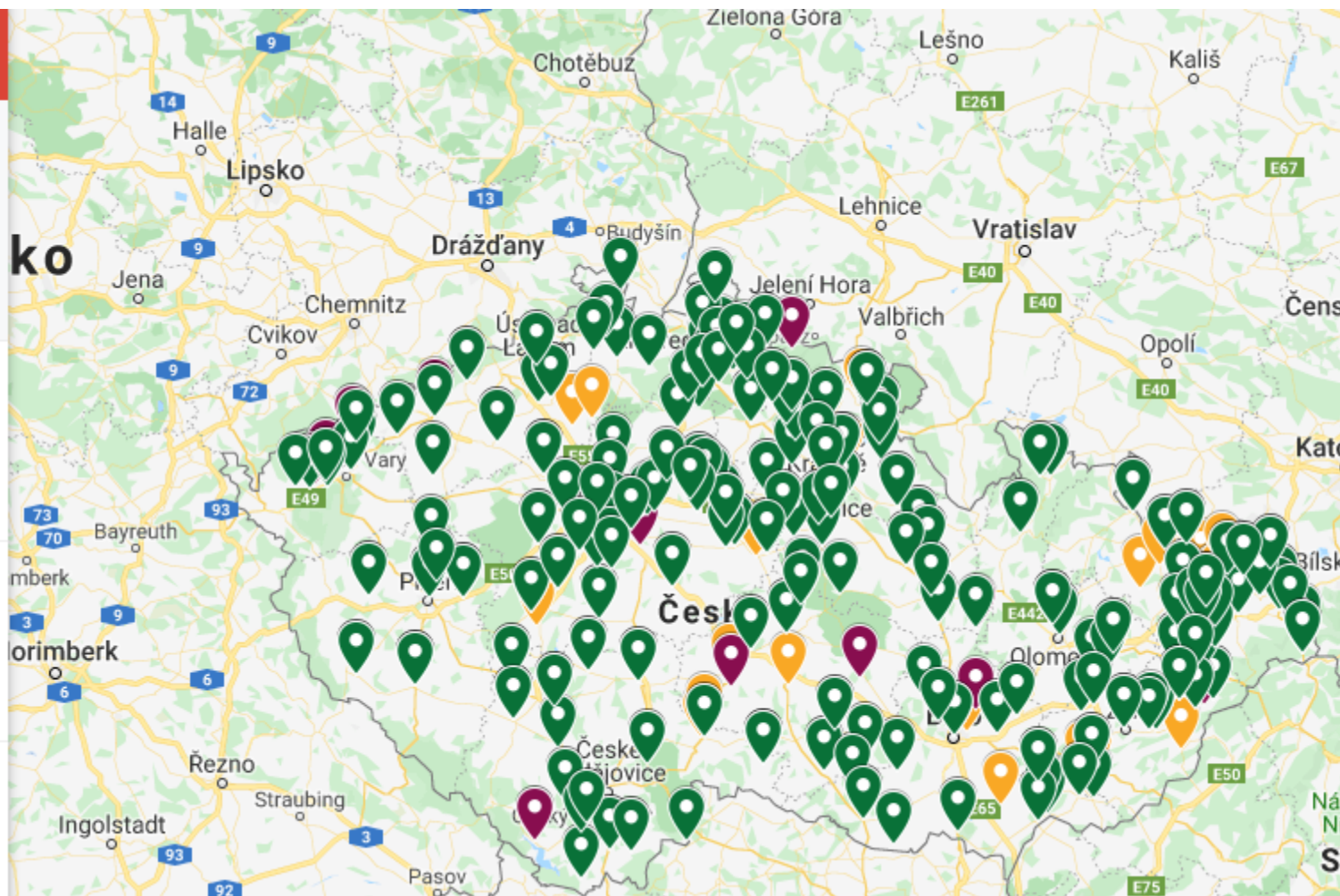
Všechny položky

Zapojené knihovny 2020

Všechny položky

Poznámky ke čtenářské gramotnosti

- *„Neexistuje jedna jediná, trvale platná definice gramotnosti. Gramotnost se vymezuje každý den znovu.“* (Diane Baroneová, ILA)
- **Základní čtenářské dovednosti: dítě zná písmena a hlásky (grafémy a fonémy), umí dekodovat text, čte plynule, s výrazem a textu rozumí – ví, o čem četlo**
  - Mění se tyto dovednosti v průběhu staletí?
  - Mění se způsoby, jak se jim učíme?
- Zdroje permanentních proměn pojmu gramotnost:
  - **Obrazovka – digitální síť – technologie**

Obrazovka – digitální sítě – technologie

1. **Obrazovka** – rozšiřuje pojetí toho, co je text

- gramotnost i interpretace vizuálních, psaných, mluvních i zvukových aspektů textu
- dítě má být vedeno k porozumění obrazům, filmům, mluvenému slovu, zvukům i hudbě – ve vzájemné kombinaci

2. Způsob, jak se proměňuje a propojuje sociální svět prostřednictvím **digitální komunikace (DK)**

- stále z velké části psaná, ale multimodální (mnoho komunikačních kanálů, otevřené záměry autorů)
- dítě nejen adresát a konzument, ale také stále více **tvůrce** sdělení
- nutnost přemýšlet o tom, **jak funguje komunikace ve společnosti, jak ovlivňuje hodnoty, demokracii ...** (omezeno výukou mediální výchovy?)

Čtenářské kontinuum – průvodce žáka i vzdělavatele na cestě k přemýšlivému čtenáři

K čemu přesně slouží čtenářské kontinuum?

- Praktický průvodce učitele (knihovníka) při rozvíjení čtenářských dovedností žáků
- Popisuje typickou vývojovou cestu dítěte od předčtenáře až k samostatnému přemýšlivému čtenáři **v 6 navazujících úrovních**
- Obsahuje přehled vzdělávacích cílů, které na sebe plynule navazují
- Popisuje, co dítě postupně zvládá, když **si utváří vztah** ke čtení, **učí se číst**, o čteném **přemýšlet** a **využívat** přečtené ve svém životě
- Mapa – orientační body na cestě
- Vzdělavateli to umožňuje sledovat jedinečnou cestu každého dítěte a podle toho plánovat jeho další rozvoj

Čtenářské vývojové kontinuum

neboli „mapa učebního pokroku“ pro oblast čtení

- **Australské vývojové kontinuum pro oblast čtení, psaní, naslouchání a ústního projevu**
- Tzv. **vývojové hodnocení**, dlouhá přímka plná bodů, které má dítě během školní docházky postupně zdolat
- Je rozděleno na **tzv. indikátory (ukazatele) vývoje (Indicators of Progress)**
- Slouží k hodnocení čtenářských dovedností

Co přináší žákům?

- Díky kontinuu vždy při hodnocení vědí, kde se právě nachází, co je čeká a jaký je jejich cíl
- Doprovodný prvek v procesu sebehodnocení

Co přináší učitelům/učícím knihovníkům?

- Není vázané na ročníky - nástroj pro individualizaci výuky žáků
- Poskytuje pedagogům jasný návod, které strategie v jednotlivých fázích rozvíjet
- Navádí vyučujícího na typy aktivit, které rozvoj čtení a porozumění textu přímo podporují

Učíme se rozeznávat detaily

Co je cílem vzdělávání ve čtenářství?

- Nezávislý a přemýšlivý čtenář, který se vyrovná s nejširší škálou textů a uspokojivě naplňuje množství čtenářských záměrů podle životních potřeb

Co konkrétně mají žáci zvládnout a co pro to učitelé i knihovníci musejí dělat? Jakých oblastí či charakteristik čtenářství si máme ve výuce všimnout a rozvíjet je?

- Oblasti čtenářského kontinua dávají detailní pohled na strukturu čtenářské gramotnosti
- Je třeba vystihnout, co zvládají méně zdatní čtenáři, co zdatnější a co nejzdatnější
- Kontinuum vystihuje dovednosti více nebo méně spojené s aplikací poznatků o četbě, čtení, čtenářství a textech (viz box na str. 10)

Struktura čtenářského kontinua

- Obsahuje čtenářské cíle **v šesti oblastech** a **šesti navazujících úrovních zvládnutí**

Oblasti cílů kontinua:

1. **Čtenářské chování** (výběr textů, preference četby, sdílení aj.)
2. **Čtenářská odezva** (intuitivní a poté vědomější reakce čtenáře na četbu)
3. **Porozumění textu** (získávání nejrůznějších typů informací, které nese nebo může nést text)
4. **Ustálené prvky** (rozpoznává slova a pasáže, u nichž je možné váhat nad významem, idiomy; ověřuje si jejich význam, rozpoznává klíčová slova a myšlenky, objasňuje význam, roli termínů)
5. **Porozumění v kontextech** (bere v úvahu situaci autora i čtenáře)
6. **Dekódování textu** („rozluští“ slovo a vybaví si význam – základní čtenářská dovednost; předpokládá pochopení systému grafického záznamu psané řeči, rozvoj psychických funkcí nutných k následnému použití tohoto systému = čtení a psaní)

Práce s čtenářským kontinuem

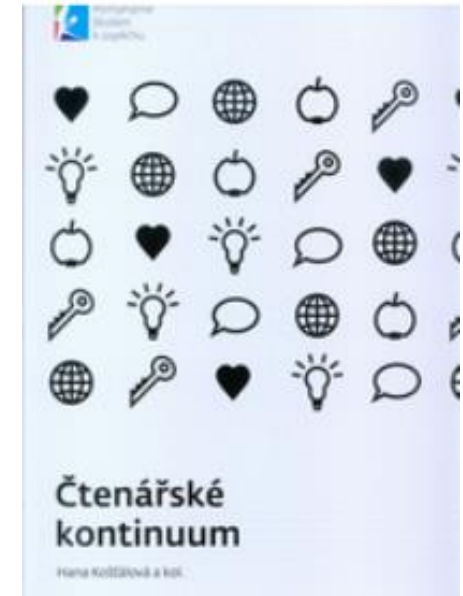
- Práce s kontinuem NESMÍ být mechanická
- **Kontinuum – pomůcka, zdroj vzdělávacích cílů**

Deskriptory:

- **Navazující vzdělávací cíle** (pro učitele/knihovníky vodítko)
- Mají povahu „learning intentions“ = **záměry učení** (viz WILLIAM, Dylan. *Embedded Formative Assessment*, Bloomington, 2011)
- Součást aktivního učení (konstruktivistické paradigma)
  - Cílů čtenářské gramotnosti většinou nelze dosáhnout bez aktivního žákova zapojení – **čtení je myšlení**

Každému vzdělavateli v neopakovatelném kontextu výuky funguje něco jiného

- Ověřování dopadů výuky
- Formativní hodnocení

LINIE – sleduje proměny určité dovednosti na 6 vývojových úrovních v každé ze 6 oblastí cílů

To, co čtenář dokáže v určité fázi svého rozvoje, je pro každou úroveň v linii popsáno **DESKRIPTOREM** (popiskem)

Deskriptor = vzdělávací cíl pro danou úroveň rozvoje čtenářské gramotnosti

*Příklad: přehled deskriptorů v 1 konkrétní linii oblasti **Čtenářské chování***

Úroveň	I	II	III	IV	V	VI
	Předčtenář	Začínající	Postupující	Pokročilý	Zdatný	Samostatný
Linie 1 Výběr textů pro zážitek z četby	Začíná si vybírat materiály ke čtení zejména podle ilustrací	Začíná si ujasňovat svůj čtenářský zájem	Začíná si samostatně vybírat knihy, které mu přinášejí čtenářský zážitek	Samostatně si vybírá knihy, které mu přinášejí čtenářský zážitek	Začíná si vybírat náročnější knihy pro zážitek; projevuje svůj odstup od žánrů dětské četby	Samostatně si vybírá náročnější knihy pro vlastní potěšení
Deskriptory						

Čtenářské vývojové kontinuum

Úroveň 0,5

- *Žáci chápou, že směr psaného textu je zleva doprava.*
- *Rozeznávají některá písmena abecedy a jsou si vědomi vztahu mezi písmeny a hláskami.*
- *Správně čtou známá slova, například slova v názvech jednoduchých textů nebo nápisy na předmětech (ve třídě).*
- *Jsou schopni převyprávět hlavní myšlenky textu – například poté, co jim někdo přečte příběh z obrázkové knihy nebo se na něj podívají na videu.*
- *Předvídají události textu z informací na obalu nebo z ilustrací.*

Limity použití zahraničních kontinuí v českém prostředí

- Každé kontinuum staví na konkrétním pojetí (čtenářské) gramotnosti, na takovém, k jakému se dopracovala kultura, jíž kontinuum slouží.
- Učitelé v ČR nejsou zvyklí precizně rozebírat ty výkony žáků, které spadají do kolonky „to se nedá hodnotit“.

Situační příklad:

- Žák 3. třídy má položit otázku některé z postav vystupujících v textu, který čte podle vlastní volby.
- Paní učitelka stojí před náročným úkolem: *Jak pozná, kterému z dětí se dařilo, a kterému ne? Co je kvalitní splnění úkolu? Každý žák má jiný text, každý žák je jiný – jak tedy poznat, jak kvalitní je konkrétní výkon?*
- Učitel potřebuje získat z dětských výkonů informace využitelné pro plánování dalších kroků. Využívá vyhodnocení dětských prací (jejich diagnostiku) ve formativní funkci.

Krok za krokem k vyšším cílům ve čtení

Pilotáž čtenářského kontinua v týmu projektu **Pomáháme školám k úspěchu**

- Zjištění: kontinuum tvoří vítaný rámec pro učitelovu (knihovnickovu) práci.
- *„Myslela jsem si, že čtenářství rozvíjím dost. Ale tady konečně vidím, co všechno do čtenářství patří a co jsem dosud zanedbávala.“*
- *„Přišla jsem na to, že jsem svoje děti moc nenamáhala – podle kontinua vidím, že bych jim mohla dávat mnohem náročnější úkoly.“*
- *„Kontinuum mi usnadňuje přemýšlení o cílech.“*

Dílčí cíle (deskriptory) vyžadují **jednoduché vysvětlení**

- **Např.: Čtenář má využívat strukturu textu k porozumění tomu, co text sděluje**
- Co se tím myslí? Žáci si například mohou text zachytit nějakým grafickým organizérem, který jim pomůže lépe postihnout vztahy mezi myšlenkami nebo pojmy obsaženými v textu.
- Kontinuum je nutně doplněno dalšími metodickými materiály (sady standardizovaných úloh), které učitelům pomohou rozpoznat, kde se konkrétní žák na mapě nalézá.

Přemýšlení o dětských výkonech

Ukázka 1:

- Dítě otázkou zkoumá událost, která je v textu významná. Odpověď není v textu přímo obsažena a tím, jak ji dítě zformulovalo, ukazuje, že umí z jednoduchého textu vyvodit závěr, který neporušuje logiku výchozího textu.
- *Polož postavě jednu otázku. Pečlivě se rozmysli a otázku napiš.*
  - *Proč sis vybrala tenhle dům? Když jsi tak malá, nestačí ti nějaká díra na zemi?*
- *Jak postava asi odpoví? Napiš, co postava říká. Pokud to dokážeš, odpověď zapiš do uvozovek.*
  - *„Protože byl krásný a připadalo mi, že v něm nikdo nebydlí. A navíc to, že jsem malá, neznamená, že nemůžu mít hezký a velký dům.“*

Přemýšlení o dětských výkonech

Ukázka 2:

- Dítě klade otázku kocouru Modroočkovi. Z odpovědi je zřejmé, že dítě myslí na autorský záměr v souvislosti s postupem, který autor zvolil. To je významná čtenářská dovednost.
- *Polož postavě jednu otázku. Pečlivě se rozmysli a otázku napiš.*
- *Jak to, že dovedeš psát?*

- *Jak postava asi odpoví? Napiš, co postava říká. Pokud to dokážeš, odpověď zapiš do uvozovek.*
- *„Protože se to hodí autorovi, a navíc si nejspíš myslel, že z mého pohledu to bude zajímavější.“*

*Změnila se povaha čtení a čtenářství natolik, abychom
tomu my knihovníci a učitelé museli věnovat zvláštní
pozornost?*

V čem?

Jak?

1. Výrazně se proměnily **texty**:

- Změny v souvislosti s využíváním technologií
- **Posiluje grafický způsob sdělování** (kolik významu nese a jak je provázaný s psaným textem)
- **Rozmanitá výstavba dnešních textů** (hybridní texty, které vyžadují jiné čtení než tradiční texty lineární)

2. Přibyly **životní situace**, v nichž se bez kvalitního přečtení (mnohdy složitého) sdělení neobejdeme

- Zkuste si zapsat, co všechno jste v průběhu jediného museli či chtěli přečíst. Uvidíte, kolik toho bude.
- Ostražitost, kritické myšlení, schopnost hodnotit relevanci informace

3. „Pořádně“ číst a vyhodnocovat i složitá sdělení – **nároky na každého člověka**, nikoli už jen na vzdělance

- Čtení – tradičně zásadní význam pro naši vzdělanost, NOVĚ také pro běžný praktický život
- Závislost na schopnosti neustále se adaptovat – učit se
- Klíčová schopnost – účinně zvládat neustávající příval nových myšlenek, nápadů, informací

Nové výzvy před knihovníky a učiteli

1. Naučit děti číst jinak, než jak čítávaly předchozí generace

2. Naučit tak číst každé dítě

Vztah ke čtení, chuť číst si, chápání čtení jako uspokojující činnosti = předpoklad dalšího rozvoje všech čtenářských dovedností

- Děti ze čtenářských rodin to mají stejně jako dřív snazší... Stávají se čtenáři ještě dříve, než začnou rozpoznávat písmena a luštit slova.
- Rodiče, kteří sami spokojeně žijí bez knih – mohou v dětech niterný zájem o čtenářství vzbudit?
- Už naštěstí nepochybujeme o tom, že učitelé i knihovníci mohou dětem z nečtenářských rodin pomoci.

Učitelé (a knihovníci) se ptají

- Jakých konkrétních cílů čtenářské gramotnosti a jak mají žáci dosahovat?
- Kterých předmětů se to týká?
- Jak mají učitelé zjišťovat, že dosahují uspokojivých výsledků u každého žáka?
- „Co od nás společnost očekává?“

Knižní trh, informační společnost a dítě - (ne)čtenář

Současný **knížní trh** dětské literatury v ČR

- Tradiční nakladatelství (Albatros) – nakladatelské domy (Albatros Media)
- Malá nakladatelství pro „sociální bubliny“ (Meander, Baobab, Běžiliška apod.)
- Nakladatelství „na výdělek“
- Hodnotná literární produkce versus nekvalita

Knižní trh, informační společnost a dítě - (ne)čtenář

- Text – obraz
  - Petr Sís, Petr Nikl aj.

Aktuální jev: generace českých dětí nezná **idiomy**

- Žáci šesté třídy: vážně míněné odpovědi typu „*Neštěstí nechodí po horách, ale po ... nížinách*“ či „*Neházej flintu do ... jednoho pytle*“ / „*Kouká jako tele na nový ... kopyta*“
- Příčiny: inflace nepřetržitě sdílených banalit , neznalost „kódu“ (pravý význam těchto osobitých slovních spojení nelze odvodit z běžných výrazů, z nichž se skládají)
- Průvodní jevy: potíže s barvitou vrstvou poetiky českého jazyka, která se vyskytuje v přirozené výbavě rodilého mluvčího

NEJLEPŠÍ / KNIHY / DĚTEM

Projekt Komise pro dětskou knihu SČKN
a České sekce IBBY

Katalog <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/>

Kurátorský výběr zdrojů

- KOŠŤÁLOVÁ, Hana. *Čtenářské kontinuum*. Praha: Pomáháme školám k úspěchu, [2017]. ISBN 978-80-906581-0-3.
- **Nakladatelství Šafrán** (čtení s porozuměním, tvořivé psaní...) – <https://www.nakladatelstvi-safran.cz/>
- **Projekt Pomáháme školám k úspěchu** (ve čtenářské gramotnosti) - <https://www.kellnerfoundation.cz/pomahame-skolam-k-uspechu>
- **Společnost Kritické myšlení** - http://www.kritickemysleni.cz/facelift_index.php
- TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.